

ARCHITECTUURKAART DE TURNHOUTSE SCHOOL

architectuur in de golden sixties

COLOFON

AR-TUR is het centrum voor architectuur, stedelijkheid en landschap in de Kempen.

tekst

Grotenendeels afkomstig uit de publicatie van AR-TUR Architectuur in de golden sixties – De Turnhoutse School door Yves De Bont en Francis Strauven, Uitgeverij Lannoo, 2012. Dit boek is te bestellen via www.ar-tur.be.

beeld

Lander Lockx
Behaive: Yves De Bont (7, 9, 17, 19), Lou Jansen (12, 15), atelier Vandamme & Minnen (5, 18), archief Vanhout & Schellekens (6).

eindredactie

Yves De Bont
Edith Wouters

grafische vormgeving

Ties Goos, dienst communicatie de Warande

uitgever

AR-TUR

Warandestraat 42

2300 Turnhout

info@ar-tur.be

www.ar-tur.be

AR-TUR wordt ondersteund door

Assiver

Vande Moortel

© juni 2014

ARCHITECTUURKAART DE TURNHOUTSE SCHOOL

architectuur in de golden sixties

In de 'golden sixties' kenden de Vlaamse steden een economische, demografische en culturele expansie. De laatmodernistische architectuur verscheen in het straatbeeld. Ook in Turnhout. Daar leverden verschillende architecten hun bijdrage: Paul Neefs, Atelier Vanhout & Schellekens en het bureau van Lou Jansen en Rudi Schiltz. Hun werk staat bekend als 'de Turnhoutse School' en wordt tot het beste van de golden sixties in Vlaanderen gerekend. Belangrijk voorloper was Eugène Wauters, die in de jaren 1960 ook samen met de jongere architecten aan projecten werkte.

Renaat Braem was de eerste die in 1976 deze architecten in het tijdschrift 'Openbaar Kunstbezit' in één adem noemde. Daarop begon de term de Turnhoutse School te circuleren. Zoals de grootmeesters die hen inspireerden, hadden de Turnhoutse architecten elk hun eigen opvatting en stijl. Ze haalden de architectuurtijdschriften met moderne en goedverzorgde woningen. Maar ze ontwierpen samen ook grotere projecten, zoals de sociale woningbouw van de Parkwijk.

Deze architectuurkaart toont een selectie van projecten uit de publicatie 'Architectuur in de golden sixties – De Turnhoutse School', Yves De Bont & Francis Strauven (red.), Lannoo Uitgeverij. Dit boek werd in 2012 door AR-TUR samengesteld, als catalogus bij de gelijknamige tentoonstelling in de Warande in Turnhout.

De kaart toont ook enkele woningen uit de film Huiselijk Modernisme (AR-TUR, 2009). Van elke architect van de Turnhoutse School portretteert de film een bijzondere woning. De bouwheren vertellen hoe ze tot moderne architectuur zijn gekomen en hoe ze hun woning ervaren. Het boek en de dvd van de film zijn verkrijgbaar via www.ar-tur.be.

AR-TUR

AR-TUR is het centrum voor architectuur, stedelijkheid en landschap in de Kempen. AR-TUR levert via prikkelende initiatieven en ontwikkelingsprojecten een bijdrage aan een klimaat waarin kwalitatieve architectuur, stedelijkheid en landschap een vanzelfsprekende plaats krijgen. AR-TUR werpt zich op als een vrijhaven en als een inspiratieplatform voor professionele actoren en voor het brede publiek.

AR-TUR in opdracht

Naast haar gesubsidieerde jaarprogramma, engageert AR-TUR zich op aanvraag activiteiten te organiseren en advies te verlenen op het vlak van architectuur, stad en landschap. Hebt u een concrete vraag voor AR-TUR? Neem dan vrijblijvend contact op via info@ar-tur.be.

Carli Vanhout + Paul Schellekens

1. Sociale woonwijk Rozenlaan / Gierle / 1964
Rozenlaan
2. Architectenbureau en woning Vanhout / Turnhout / 1964
Parklaan 146
3. Appartementengebouw Van de Pol / Turnhout / 1964
De Merodelei 65
4. Woning van den Nieuwenhuyzen-Caers / Vosselaar / 1965
Commendaelseweg 10
5. Clarissenklooster / Turnhout / 1966
Heizijde 33
6. Woning Schellekens / Turnhout / 1969
Hertenstraat 8

Lou Jansen + Rudi Schiltz

7. Woning Van Roy / Turnhout / 1964
Kempelaan 28
8. Woning Helsen / Rijkevorsel / 1965
Emiel Van Roeystraat 4
9. Woning Leysen / Turnhout / 1967
Rubensstraat 36
10. Meubeltoonzaal St.-Antonius / Turnhout / 1967
Steenweg op Diest 111
11. Kerk Sint-Jozef / Meerhout / 1968
Neerstraat
12. Frans Masereelcentrum / Kasterlee / 1967; 1972
Masereeldijk 5

Paul Neefs

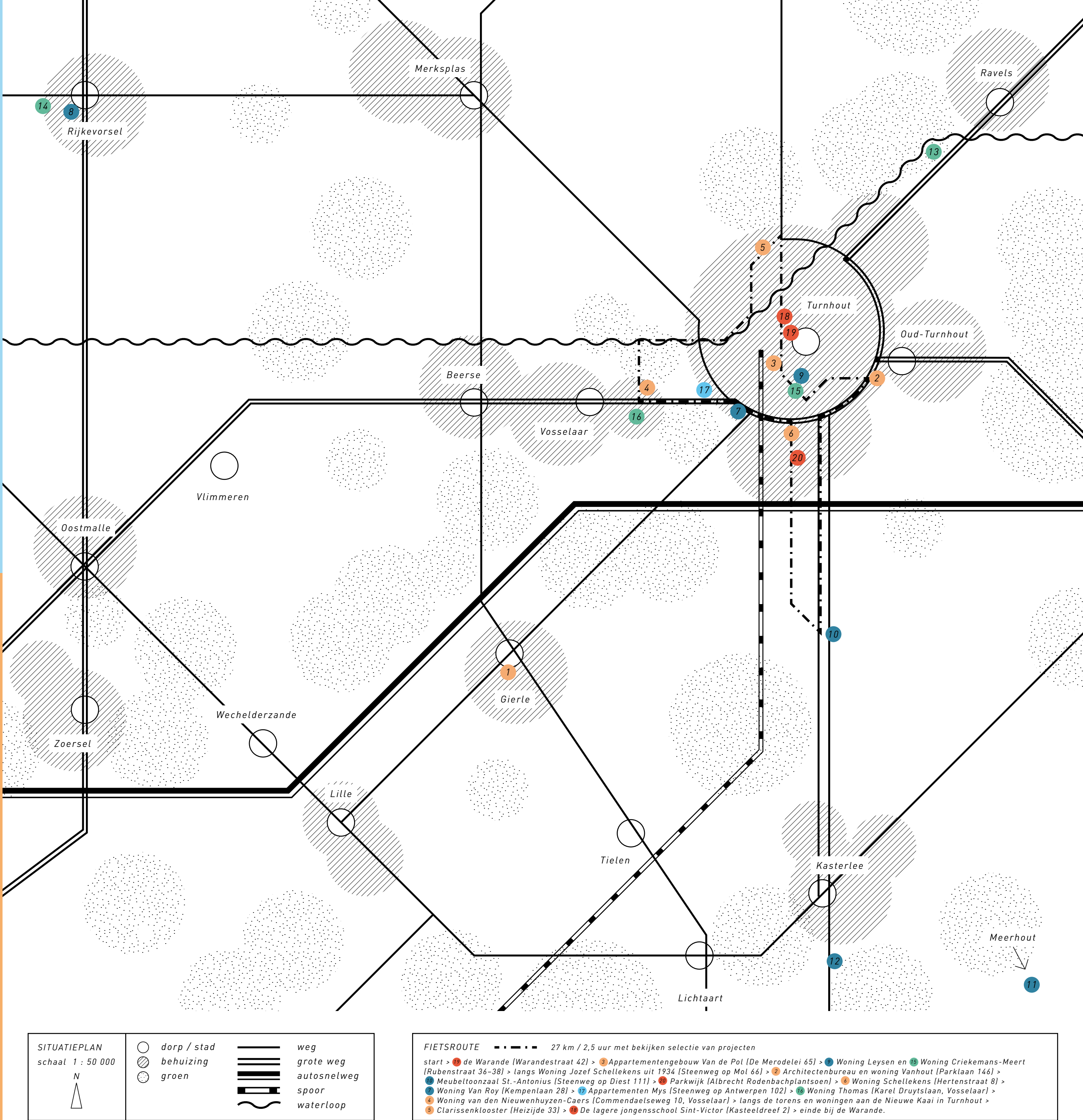
13. Woning Van Hout-Luyten / Oud-Turnhout / 1967
Kuiltjesstraat 147
14. Woning Pleysier-Dries / Rijkevorsel / 1971; 1976
Sint-Lenaartsteenweg 33
15. Woning Crikemans-Meert / Turnhout / 1972
Rubensstraat 38
16. Woning Thomas / Vosselaar / 1973
Karel Druytslaan 4

Eugène Wauters

17. Appartementen Mys / Turnhout / 1964
Steenweg op Antwerpen 102

samenwerkende architecten

18. Carli Vanhout + Paul Schellekens + Lou Jansen + Rudi Schiltz
De lagere jongensschool Sint-Victor / Turnhout / 1966
Kasteeldreef 2
19. Frans Schoeters + Eugène Wauters + Carli Vanhout + Paul Schellekens
Cultureel Centrum de Warande / Turnhout 1967
Warandestraat 42
20. Eugène Wauters + Carli Vanhout + Paul Neefs
Parkwijk / Turnhout / 1966
Albrecht Rodenbachplantsoen, Xaverianenplantsoen, Elandersplantsoen

SITUATIEPLAN

schaal 1 : 50 000

N

○ dorp / stad

▨ behuizing

● groen

— weg

— grote weg

— autosnelweg

— spoor

— waterloop

FIETSROUTE

— 27 km / 2,5 uur met bekijken selectie van projecten

start > 19 de Warande (Warandestraat 42) > 3 Appartementengebouw Van de Pol (De Merodelei 65) > 7 Woning Leysen en 15 Woning Crikemans-Meert (Rubenstraat 36-38) > langs Woning Jozef Schellekens uit 1934 (Steenweg op Mol 66) > 2 Architectenbureau en woning Vanhout (Parklaan 146) > 11 Meubeltoonzaal St.-Antonius (Steenweg op Diest 111) > 20 Parkwijk (Albrecht Rodenbachplantsoen) > 4 Woning Schellekens (Hertenstraat 8) > 17 Woning Van Roy (Kempelaan 28) > 17 Appartementen Mys (Steenweg op Antwerpen 102) > 16 Woning Thomas (Karel Druytslaan, Vosselaar) > 4 Woning van den Nieuwenhuyzen-Caers (Commendaelseweg 10, Vosselaar) > langs de torens en woningen aan de Nieuwe Kaai in Turnhout > 5 Clarissenklooster (Heizijde 33) > 18 De lagere jongensschool Sint-Victor (Kasteeldreef 2) > einde bij de Warande.

1. CARLI VANHOUT MET BIJDRAGE VAN PAUL SCHELLEKENS // SOCIALE WOONWIJK ROZENLAAN / GIERLE / 1964

Het bouwperceel sluit goed aan bij het weefsel van de kleine dorpskern. Ondanks de dichtheid van dertig woningen per hectare, is er een ruime openbare groenzone aanwezig. Die ligt in het midden en heeft met een breedte van 26 m een ideale schaal om enerzijds de woningrijen te scheiden en anderzijds een intieme buitenruimte te doen ontstaan. De zones zijn: het openbaar groen met voetpaden, de woningen, de privétuinen met zijdelings de garages en uiteindelijk de wegen.

De betonnen lateien boven de ramen voegen zich samen tot de kroonlijst en een lijst ter hoogte van de verdiepingsvloer. Deze lange lateien stellen de architect in staat een L-vormig raam te maken over de hele breedte van elke slaapkamer. Betonnen blokjes die uitstekten markeren de scheidingen tussen de woningen.

2. CARLI VANHOUT + PAUL SCHELLEKENS ARCHITECTENBUREAU EN WONING VANHOUT / TURNHOUT / 1964

In één jaar tijd, tijdens het laatste jaar van de studies van Schellekens, waren Vanhout en Schellekens tot een voldragen vorm van een eigen brutalisme gekomen. Hun nieuwe 'atelier', in combinatie met de woning van Vanhout, werd het manifest van een jong en beloftevol architectenbureau. De ligging van het terrein was ideaal: van voren aan de nieuwe ringlaan en van achteren aan de beemden van de Aa. Het blok van het bureau vormt een buffer tegen het verkeer, met op een halve verdieping in de grond de garages en het tekenatelier, en erboven de bureaus van de architecten.

De architecten gaven het geheel een ruw en beschermend uitzicht. Het metselwerk loopt buiten en binnen door. De

bakstenen zijn overbakken mangaanstenen van de slechtste keuze van de firma SAS. Ze waren alleen te metselen in wild verband en vereisten de grootste zorg en vakmanschap van de metsers van de vader van Carli.

Het was een goedkope constructie, met zichtbaar gelaten spanten in hout en een dakbekleding in roofing, die later vervangen werd door zink.

In 1971 kocht de Vlaamse Overheid de woning om er een ontmoetingscentrum van te maken waar grafici gedurende enkele weken kunnen resideren, werken en experimenteren: het Masereelcentrum. De burelen kwamen op de eerste verdieping. Jansen ontwierp een nederzetting in de tuin met twaalf tentvormige woningen rond een pleintje.

13. PAUL NEEFS // WONING VAN HOUT-LUYTEN / OUD-TURNHOUT / 1967

Rob Van Hout was tekenaar bij Eugène Wauters, maar had een zwak voor de architectuur van Paul Neefs. Hij vroeg Neefs een huis te ontwerpen voor zichzelf en zijn gezin. Het programma omvatte – behalve de living, keukens, drie slaapkamers, badkamer en garage – een werkplek voor de eigenaar en een aparte woonruimte voor de inwonende grootmoeder.

Neefs comprimeerde het plan tot een 9 m breed parallelogram. Deze figuur, die uit twee gelijke rechthoekige driehoeken bestaat, werd op het gelijkvloers uitgebreid met nog zo'n driehoek om het verblijf van de grootmoeder in onder te brengen. Samen met dit verblijf beslaat de eigenlijke woonruimte een vierkant van 9 bij 9 m. Het parallelogram genereerde een ongewoon expressief volume en opende binnen onverwachte ruimtelijke mogelijkheden. Het huis heeft geen voorgevel. Het richt zich, als ware het een schip, met een scherpe hoek naar de straat.

14. PAUL NEEFS // WONING PLEYSIER-DRIES / RIJKEVORSEL / 1971; 1976

Neefs ontwierp een trapeziumvormig plan dat nagenoeg gelijkvormig was aan het perceel. Het huis keert zich met living, keukens en de drie kinderkamers op de verdieping naar het zuiden,

8. LOU JANSEN + RUDI SCHILTZ WONING HELSEN / RIJKEVORSEL / 1965

Voor de bouw van een woning met praktijk kreeg dokter Helsen de beschikking over de grote tuin bij het huis van zijn vader, in het centrum van Rijkevorsel. Het perceel paalt in het westen aan een achterliggende kleine straat en staat vol prachtige bomen. Jansen en Schiltz behielden ze bijna allemaal en plaatsten ertussen een ruime woning met alle functies op de begane grond. Het plan heeft een U-vorm met de dokterspraktijk in het westen, het leefgedeelte in het zuiden en de slaapkamers in het oosten. In het leefgedeelte scheidt een lange kastenwand de keuken en ontbijthoek van de eet- en zithoek.

De grote eenheid tussen binnen en buiten wordt, behalve door de luifels en de kamerhoge ramen, ook bereikt doordat alle muren op dezelfde manier afgewerkt zijn met witgeschilde bakstenen. Binnen wisselen deze muren af met de vlakken van de kastenwanden en de deuren, die ook tot tegen het plafond komen.

9. LOU JANSEN + RUDI SCHILTZ WONING LEYSEN / TURNHOUT / 1967

Voor een rijwoning liet het bouwterrein in het centrum van Turnhout een volumineus gebouw toe, met een breedte van 10 m, een hoogte van 9 m en een diepte van 15 m. Maar het bouwprogramma was dan ook niet te onderschatten: kelders en dienstruimtes, een dubbele garage, een dokterspraktijk met alles erop en eraan en een volledige woning met vier slaapkamers, een gasten- en een meidenkamer. De architecten slaagden in hun opzet door in drie en een halve in plaats van drie bouwlagen te voorzien.

Binnen treffen we een ruw materiaalgebruik aan: de bakstenen muren, het betonnen plafond, het naaldhout in het slaapkamerdeel en het teakhout van de ingemaakte kasten. Behalve het gevoel van menselijkheid en bescherming dat ze uitstralen, halen de bouwheren er de praktische voordelen van aan: dat ze nooit muren en plafonds moesten schilderen en dat de kinderen vrijelijk konden ravotten. De tinten van de materialen worden aangevuld met het zwart van de raamprofielen en het bloedrood van de binnendeuren.

5. CARLI VANHOUT + PAUL SCHELLEKENS CLARISSENKLOOSTER / TURNHOUT / 1966

Het gebouw met de werkplaatsen is met een glazen gang met het klooster verbonden zodat de zusters konden 'gaan' werken. Het eigenlijke klooster is opgebouwd rondom een patio, met een oostelijke vleugel met keukens en eetzaal, een zuidelijke vleugel met ontspanningszaal en noviciaat, een westelijke vleugel met traphal en de 39 cellen, en een noordelijke vleugel met de spreekkamers en de kamer voor de portierster. In het westen ligt de ruime rechthoekige kerk, met een zone voor de gelovigen en het koor voor de zusters.

Om hun dagelijks leven zo aangenaam en verscheiden mogelijk te maken, creëerden de architecten behalve de patio's ook verschillende tuinen: een kleinere tuin voor de buitenzusters, een groentetuin bij de keukens, een formele tuin in het zuiden en een tuintje met vijver bij de cellen van de oudere zusters en de abdis. Wat materialen en inrichting betreft, is het klooster, naar de geest van de orde, zeer sober gehouden. De binnenmuren zijn in gevelsteen en de plafonds in ruw bekist beton.

6. CARLI VANHOUT + PAUL SCHELLEKENS WONING SCHELLEKENS / TURNHOUT / 1969

Na een bezoek aan het paviljoen van de VS in Montréal van Buckminster Fuller, wou Schellekens voor zijn eigen woning ook zo'n grote onafgebakende ruimte. In plaats van een geodetische koepel werd het een zadeldak. Het idee van de doorlopende ruimte komt goed tot uiting

in het woongedeelte: over de drie bouwlagen lopen trappen, openingen en doorzichten. Beneden bevinden zich de keukens, de eethoek, de zithoek en de haardhoek. Erboven zijn de werkhoeke, de ouderlijke slaapkamer en de badkamer gelegen.

Op de tweede verdieping is er een extra ruimte met planten. In het midden van de woning ligt, ook over de gehele hoogte, de hal. Vooral eer Schellekens in 1986 hier een trap naar zijn bureau bijplaatste, zat hier slechts een intrigerende trap van de tweede naar de derde bouwlaag. In het andere gedeelte van 'het dak' vinden we op de eerste laag de garages en bergingen, op de tweede laag de slaapkamers voor de drie kinderen en op de derde laag de zolder.

7. LOU JANSEN + RUDI SCHILTZ WONING VAN ROY / TURNHOUT / 1964

Het plan van deze woning wordt gegenereerd door een dozijn grote vierkanten. Het grote terrein maakt het mogelijk om zowel vooraan voldoende afstand te houden van de drukke ringweg rond Turnhout, als achteraan een tuin te plaatsen en bovendien heel de woning in één laag uit te werken. Midden in de leefruimte is een vierkante wintertuin ingeplant, waarvan twee wanden en het piramidale dak in glas zijn uitgevoerd.

Verder heeft de woning drie patio's: één bij de slaapkamers, één bij het bureau en één bij de meidenkamer. Ze beschutten de tuin en de hal tegen het geluid van de drukke ringweg. Ze zijn zelf afgebakend door drie tuurmuren en door een volledig beglaasde wand, met hierachter de kamers. Zo ontstaan gebieden, afgeschermd van indiscrete blikken, waar je kunt zonnebaden. De tuurmuren van de patio's hebben dezelfde hoogte en dezelfde afwerking als de binnenmuren, zodat de binnenruimte bijna naadloos overloopt in een buitenruimte.

naar de achteraan gelegen tuin. Vooraan is het eerder gesloten maar kijkt het niettemin met een ruim hoekraam uit op de straat.

Inmiddels werd Neefs gevraagd het huis uit te breiden op de aanpalende grond. Het echtpaar wilde een dubbele garage, extra woonruimte en een nieuwe werkkamer. Neefs verwerkte de uitbreiding net als het oorspronkelijke huis in een trapeziumvormig plan en verbond beide met een veranda. Aan de noordzijde koppelde hij deze laatste subtiel aan het oorspronkelijke L-vormige raam van de zithoek. Het is alsof de haaks bij elkaar aansluitende raampartijen steeds een geheel gevormd hebben.

15. PAUL NEEFS // WONING CRIEKEMANS-MEERT / TURNHOUT / 1972

Het huis voegt zich onopvallend tussen de bestaande huizen. Toch lijkt het op geen van alle huizen in de straat, ook niet op dat van zijn rechterbuur dat ontworpen werd door Lou Jansen, waarmee het niettemin affiniteiten vertoont. De gevel is gehuld in een okerkleurig pleister — een kleur gewenst door Crikemans die dit kende van zijn reizen in het zuiden van Frankrijk.

De rustige, vlakke gevel laat niets vermoeden van de wonderlijke dynamiek die er achter schuilgaat. De inkom leidt via een zich vernauwend halletje naar het linkeruiteinde van het pand waar al iets te zien is van de tuin. Maar het schuine raam verwijst de bezoeker direct naar de zich in tegengestelde richting verheffende trap. Deze trap, die overdwars door het huis snijdt, markeert het begin van een ongewone ruimtewerking. Deze vindt haar oorsprong in de beslissing van de architect de achtergevel niet gewoon parallel met de voorgevel te plaatsen, maar over een hoek van 30° naar het zuiden te wenden om zoveel mogelijk zonlicht naar binnen te trekken.

16. PAUL NEEFS WONING THOMAS / VOSSELAAR / 1973

Het plan heeft, in de woorden van Neefs, de vorm van een citroen. De woning keert zich met zijn convexe, nagenoeg gesloten rug naar het

modernistische vormtaal. Interieur en exterieur werden door Wauters gespiegeld uitgewerkt. Metalen profielen van vloer tot dakrand en glazen borstweringen ritmeren de georiënteerde en opengewerkte voorgevel. De verspringende zijgevels voorzag hij om privacyredenen van smalle raampartijen. Een uitgesproken luifel benadrukt de toegang aan de achterzijde.

18. CARLI VANHOUT + PAUL SCHELLEKENS + LOU JANSEN + RUDI SCHILTZ DE LAGERE JONGENSCHOOL SINT-VICTOR / TURNHOUT / 1966

Het volumespel van de uitkragende gevels en van het middelste bouwblok op kolommen wordt gecombineerd met de zwaarte van het beton, op dezelfde manier als Le Corbusier dat deed in het klooster Sainte-Marie de la Tourette, het voorbeeld van het brutalisme. Het gebouw voor Sint-Victor is gemoduleerd op een raster van 1,30 m bij 1,30 m.

Het gebouw heeft drie speelplaatsen. De klassen van de leerlingen van de tweede en derde graad bevonden zich in een U-vorm op de tweede en de derde verdieping. Vier trappen in de hoeken leidden naar hun speelplaats op de eerste verdieping, met hieronder parkeerplaats voor 27 auto's en 360 fietsen. De klassen voor de eerste graad bevonden zich in het blok tussen de andere speelplaatsen. In het lange noordelijke blok waren de gemeenschappelijke lokalen geplaatst. In het lange zuidelijke blok zien we het hellend vlak naar de verhoogde speelplaats.

19. FRANS SCHOETERS + EUGÈNE WAUTERS + CARLI VANHOUT + PAUL SCHELLEKENS CULTUREEL CENTRUM DE WARANDE / TURNHOUT / 1967

Het gebouw werd ontworpen door de tijdelijk samenwerkende architecten Carli Vanhout, Eugène

Wauters en Frans Schoeters. Paul Schellekens voegde zich hier later bij. Na een lang ontwerp- en bouwtraject werd het gebouw in 1973 geopend.

Kenmerkend is de grote cilindervormige schouwburg, omgeven door in- en uitspringende rechthoekige delen. Het gebouw is zowel binnen als buiten uitgevoerd in donkerbruine mangaan handvorm gevelsteen. De lateien, kolommen en balken zijn in zichtbeton. De

architecten legden een verband tussen deze materialen en de democratische taak van een cultuurcentrum. Het cultureel centrum moest een gebruiksvoorwerp zijn.

Het cultuurcentrum is in 2005 uitgebreid met een gebouw van architecten Macken & Macken. In 2013 werd de uitgebreide verbouwing door het architectenbureau Beel & Achtergeael geopend. De komende jaren wordt de schouwburg gerenoveerd.

20. EUGÈNE WAUTERS + CARLI VANHOUT + PAUL NEEFS // PARKWIJK / TURNHOUT / 1966

In de jaren zestig was er een grote vraag naar goedkope nieuwe woningen. Op landbouwgronden in het zuiden van Turnhout werd ruimte gevonden voor een nieuwe wijk. Het stedenbouwkundig plan en ontwerp van de woningen werd toevertrouwd aan drie plaatselijke architecten: Eugène Wauters, Carli Vanhout en Paul Neefs. Zij plaatsten de woningen langs een rechthoekig assenstelsel en voerden een strikte zonering in met aparte stroken voor autoverkeer, privé-tuinen met garages achter de woningen en aan de voorkant het openbaar groen met voetgangersverkeer. Zo werd een volledige scheiding tussen autoverkeer en voetgangers doorgevoerd en komt het openbaar groen tot tegen de woningen.

De woningen zijn vrijwel allemaal uitgevoerd in een donkere baksteen en kennen een uniforme vormgeving met ramen van vloer tot plafond, van breed tot zeer smal. De wijk heeft verschillende types van woningen: rijwoningen, patiowoningen, woningen voor senioren en appartementenblokken.